

Pindmaa Aigar: mi ei saa ellä luudussäädüisi vasta

Kae lk 2

Minkast kõnõlösõ Urvastõ kandi kivi

Kae lk 3

Pildijahimehe tiatritükk mõtstsiko pasmisõst

Kae lk 4

Esimuudu võrokõnõ: Elleri Kalle 80

Täämbä saa 80aastadsõs üts esimuudu, või kogoni üteldä originaalsust otsva võrokõnõ Elleri Kalle. Tedä tundva häste võro keele edendäjä, soomõ-ugri aša ajaja, kaitsõliitlasõ, muinsuskaitsja, palkmajjo ehitäjä, savvusannahuvilidsõ, maausulisõ, luuduskaitsja ja tiiaiki ei, kiä viil. Näütüses ka kirändüsinemiisile ei olõ Kalle nimi võõras. Nii mõnigi seltskund pidä Elleri Kallet peris legendaarsõs tegeläses.

Olõ vahepääl imestänü, kui muudu saa kiäki tunda nii pallo inemiisi. Entsüklopeediliidsi tiidmiisiga Eller ei jää piaaigu kunagi vastust võlgu, ku tä käest mõnõ inemise vai juhtumisõ kotsilõ küssü. Ja timä tiidmiisi piir ei olõ õnnõ Eesti – tä või sama häste jutusta ka Läti vahtsõst valitsusõst vai Suurbritannia veidemb kõnõlduist keelist vai mõnõst Lõunamere saarõst. Kalle ei tii vaiht ka ilma vägevil ja hariligõl külamihiil: Karula kandi mõtsavahist või tä hulga põnõvat kõnõlda, sammamuudu mõnõst tähtsast riigipääst.

Kõgõ tuu man piät är märkmä, et Kalle tiidmise ei olõ ku-

Elleri Kalle.

nagi igävä fakti. Tä püüd asjo kaia ja seletä hoobiski uutmalda vai esimuudu nuka alt. «Mul tulõva säändse esimuudu mõttõ päähä,» kõnõl tä viimäte, ku saatsõ Umalõ Lehele luu, kon kirof Põlva kõgõ kuulsambast minijäst Milleri-Uibo Shau-naest.

Jõudu ja tervüst Sullõ, Elleri Kalle! Iks jakkuvat uudishimmo ja originaalsit mõttit! Ja ku ei olõ pallo pallõlda, sis vast vahel ka mõnt väikut kirätüüd Umalõ Lehele!

RAHMANI JAN

Vana-Võromaa e-puut umapuut.ee tekki valla söögirioli

Siiämaani innekkõkkõ mikandi meistride käsitüüd ja võrokeelitsit raamatit-plaatõ mõnõ veebipuut umapuut.ee om umalõ kaubavalikulõ mano pandnu ka säänest söögikraami, midä saa postipakiga saata. Puut om müüki võtnu ja taht viil mano võtta Uma Meki märgiga tuutit.

Parhilla omma Uma poodi vahtsõn valikun Urvastõ kama, Urvastõ küläde seldsi šokolaadi ja Süvähavva luudustalo tsäihaina. A kraami oodõtas mano ka tõisi Uma Meki märgiga söögituutjidlõ käest.

«Söögivaliku manopandmisõga loodami tuvva poodi seenitsit kundõsit Vana-Võromaa söögi mano, saman paku söögihuviliidsilõ lisas käsitüükaupu. Ligembäl aol nakkami ostjilõ pakma ka kingipakkõ

kokkosäadmise võimalust – näemi, et sääne huvi om olõman,» kirotõdas umapuut.ee pressiteedüsen.

Otsitas Uma Meki projektividäjä

Võromaa talupidäjäde liit om vällä kuulutanu konkursi Uma Meki söögivõrgustigu projektijuhi löüdmises. Projektijuhi päämide ülesandõ omma arõndusõ, müügi ja turundusõga tegelemine ja söögivõrgustigu suhtlusõ kõrraldaminõ.

Oodõtas innekkõkkõ kandidaato, kiä omma inne söögiala pääl tegotsõnu, kinkal om juhtmis- ja võrgustigutüü kõgõmuisi. Kandidiirmisõ tähtaiga om joba 11. lehekuu.

Ligembät teedüst saa Parvõ Marika käest, telefon 5349 9454, e-post umamekk@gmail.com.

UL

RAHMANI JANI PILT

Sulbi keskusõn riibuti 2. lehekuu talgopääväl lehti ja värviti bussijaama sainu.

Kodokandi kraamminõ tetti seokõrd distantsi hoitõn

RAHMANI JAN

Ku hariligult om lehekuu alostusõn tettü suurõ rahvaga talgopäivi, et uma külä tiiveere ja muu käüdävä kotussõ asust puhtas kraami, sis timahava kutsõ «Teeme ära!» talgopäävä miiskund kõiki eestimaalaisi üles tegemä ja kandma rõivast maskõ. Niimuudu tahetas viirusõ levimisele punkt panda. Tuust huulmada es jäetä mitmõl puul ka

harilikkõ kraammistalossit är, kuigi eriolokõrra säädüisi perä pidivä kõrraldaja kaema, kuis tetä nii, et inemise üts-tõösõga kokko es putnu. Ka Sulbi kandin tetti 2. lehekuul paarikümne inemisega hääkõrratüüd.

«Kuigi om vaia seo kodokant kõrda tetä, om koroona vai ei olõ. A piät kaema nii, et kiäki kokko ei trehvä,» selef Saamo Airika Sulbi maarahva seldsist.

A midä sis tõistmuudu tetä

tull? «Kirotimi kutsõn pikä seletüse, et rahvas ütte parvõ es kogunõnu. Ja väega häste tulti kokko: egä pere tull uma massinaga, lavva pääl olliva kinda ja prügükoti, esi lätsivä, võtsõva. Kõnõlimi är, kohe minnä, ja egäüts lätõ umma tüüd tegemä, summa kogunõmist es olõ. Peräst oll süümine niisama: lavva pääl oll süük portsõ kaupavalmis pantu, õgaüts lätõ, võtsõ umalõ perrele ja lätõ õkva minemä. Kohapääl süümist es olõ,» kõnõl Saamo.

Sulbi ja Kärjala kandi rahvas tekki seokõrd töid kolmõn esi paigan. Sulbi keskusõn riibuti lehti ja värviti är bussijaama saina. «Kolm saina om, kolm inemist saa tan tüüd tetä,» selef Saamo Airika tüükõrraldust. Kõrda säeti ka jõõviirne puhkõkotus. Kärjalan kõrrastõdi tiiviiri ja vana mõisakotussõ mano tettüt puhkõpaika. Ja nigu õga aasta, tetti hääkõrratõid ka Hindriku talun Määrtsa lahingupaiga man.

Kuldri Sipsiku näütäse vesti pääl võro kiilt

KABUNA KAILE

Kuldri Sipsiku latsiaian uutva eriolokõrra lõppu ja võro keelepesä latsi vahtsõ kõlladsõ ohutusvesti, mille pääl om võrokeeline kiri: Kuldri latsiaia Sipsiku.

20 vesti – 18 latsilõ ja kats suurilõ – ostõti ja kiri telliti veste päälle Hindätiidmise avvuhiinaraaha iist. Kuldri latsiaid oll üts viiest timahavadsõst Hindätiidmise avvuhiinna saajast, kelle valisi uma keele ja meele kimmä hoitmisõ iist vällä Võro instituut

üten Võro ja Põlva maakunna arõnduskeskusõga.

Latsiaia opijuhi ja oppaja Absaloni Kristina sõnnu perrä oll edimält mõtõ keelepesärühmä latsõ avvuhiinnas kohegi välläsõidulõ viiä, a eriolokõrra peräst pidi tuu plaani katski jätmä. Sis tullgi mõtõ pruuki avvuhiinnarahha nii, et seost päälle latsi võro keelele kassu olõs: ku latsõ edespiten rühmaga uma külä pääl vai kavvõmbal käävä, sis avitasõ kõlladsõ vesti jo nii latsõ ku võro keele häste nättäväs tetä.

ABSALONI KRISTINA PILDIT

HELÜAIT
+ Kullõ õnnõ! +
Kirändüs ja perimõs. Latsilõ ja suurilõ. Võro keelen.

Kae perrä ja kullõ:
www.helüait.ee

Sannatrepi-kontsört

Istu sannatrepi pääl ja kullõ kontsõrti. Ümbretsõõri kostus kõrvu hulga esieralist muusikat. Pääle tulõ tunnõ, nigu olõs kõik maailma tsirgu võtnu platsi tansaman puiõ pääl. Nä tegevä säänest sümfooniat, mille kõrralikus kullõmisõs piät olõma mu umast hulga treenitumb kõrv.

Midägi olõs seon kontsõrdin nigu vahtsõt. Kuigi taa piäs olõma keväjä ja suvõl egäõdakunõ asi, lõvvä hinnäst möttö mant, et olõ säändse tsirgulaulu vahepääl jo är unõhta jõudnu. Kas tõtõstõ saa midägi nii võimsat meelest är minnä?

Vai omma naa täambädse ao ilmaelo raami ja etteant reegli ka mullõ selges tennü, et kontsõrti saa kullõlda õnnõ saalin vai lava päält vai sis internetist, nigu perämädse aol kombõs.

Tan sannatrepi pääl istõn tunnõ äkki suurt tahtmist hinnäst kõüdüssist vabas tõmmada. Kaia ja kullõlda keväjäst heräenmist, otsi säänest läbielämist, miä ilmangi meelest es lännu. Luudus om mullõ seo massulda kontsõrdi andnu, ja mitte õnnõ mullõ. Tii kõrva vallaalõ ja kullõ!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Kapstamäelt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit möttit,
kuimuudu egäpäävaello vaeldust lõudä
ja märgotas tuust, miä parasjago
süäme pääl.

Kaibupunn ja aiankaibja

Tunnista, et parhillatsõst aost, seost otsalda karantiinist om mullõ väega villänd saanu. Tahas joba pito pitä, kohvikun ja tiatrin kävvü. Ma ei olõ nii tubli olnu, et olõs kõik aig koton püsünü, seo om mu loomulõ vasta. Võimalik, et neo, kiä hinnäst kodosainu vaihõlõ kinni omma müürnõ, omma joba hullusminegi veere pääl. Sis võitki arvo saia, et igävuse ärajamisõs vahitas kortinmaja aknõst vällä ja kutsutas politsei, ku näütises latsõ joostõn kattõ miitret vahet ei hoia. Õkva nii juhtu ütël pääväl Kapstamäel, ku viieaastadsõ jõnglasõ kodo-
hoovi pääl lustsõva. «Kaivati,» tunnist politsei tülpünü näoga.

Proovi iks tuust arvo saia, et surmahirm, igävus ja kalõhtuminõ tegevä uma tüü, a pääle-
kaibaminõ om siski jälle. Jäägu kaibaja süänd vaivama tiidmine, et niimuudu või egävädse aost mõnõ laulu sisse trehvädä.

Säälsaman näe, et Nõõrimaal omma mu tubli 91aastadsõ sõbra joba kasvumajja redissit külbnü, tomodi- ja paprika-
kasvo ette kasvatanu, pindre-
maa üles kaibnu. Mõõdu-

peräne liikmine, värski õhk ja sõrmõ maa seen ei anna näile kül määnestki põhjust igävuse-
tundjilõ andva nä silmä ette.

Maahariminõ hoit inemist vormin, ka vaimu tervembä, selle et maa maandas. Tiiä pallosid, kiä omma maaharimisõst tävveste kavvõlõ jäänü, ütles, et näil olõ-i tuu vasta määnestki huvvi õga suunt. Mu jaos om seo kühl üts mõnosampi protsesse, kaia, kuis ütest maalapist saa pinnär ja perän vilärikas rohilinõ paik. Nii põnnõv om kasvõ kasumist kaia. Seo om midägi väega esumast ja lähkot, ku olõt ütele siimnele andnu võimalusõ pääle naada vahtsõt ello.

Mu süä rõõmustas, ku näe, et iks inämb omma noorõ seon kriisiolokõrran naanu mõtlõma maalõ kolimisõ ja uma sõõgi kasvatamisõ pääle. Ka keskkunnaammõt manitsõs, et inemise võinu muroniitmisega tagasi hoita. Moro om suurõmban plaanin üts mõttõlda orjus, miä ei sõõdä ei inemist ega mutukit. Las võiulilli olla ilosa, las mutuka tundva rõõmu seost rikkast sõõgilavvast!

Pindmaa Aigar: inemine ei saa ellä luudussäädüisi vasta

Ettevõtja, Kubija hotelli ja luudusspaa umanik Pindmaa Aigar kõnõlõs, kuimuudu om parhillanõ kriis mõotanu timä ettevõtmiisi, ja märgotas ka ilmaelost laembaalõ.

Midä parhillanõ aig maailma jaos tähendäs?

Ma mõtlõ vast tõistmuudu ku pallo tõõsõ, a seo om olnu maailmalõ õnnistus. Seo om lahknu är hulga noid süsteeme, midä kunagi peeti normaalsõs. Tõsõst külest om seo opitunn tuust, et elo ei olõ kõik aig nii illos, nigu vällä paistus.

Mul om olnu võimalus kävvü pallodõn maailma riiken, ka väega vaesin maiõn, kon inemise tundva suurt rõõmu tuust, ku saava hummogu hindäle katõ käe vahelõ valmis tetä pätsikese leibä, midä suuhtõ tsusada. Sää ei olõ pudrumäki ja piimajõki. Mullõ tunnus, et mi hääelo-ütiskund om lännu tsipa liialõ. Ma ku ettevõtja ei tohes ja ei saas nii kõnõlda, a olõ kasunu säändsens koton, kon esä tult Tsiberist ja maja, kon mi elämä naksimi mu imäkoton, olõ edimält kanamaja. Esä tult ja naas mittemillestki kõkkõ üles ehitämä. Säält ka mu opitunni: mõista keväjä kardokit maaha panda, mõista kapstit maa-
ha panda, mõista nätä rõõmu, määndse vilä siimnist kasusõ. Pallo täambädse ao inemise ei olõ tuud är opnugi. Mi pere saa egäsugumadsõn olokõrran toimõ, huulmada tuust, kas supõrmarketist om egä päiv midägi võtta vai ei.

Midä om tähendänü kriis ti ettevõtõ jaos?

Rassõ aig. Mi olõmi pidänü kümme-
kund häd inemist val-
lalõ tegemä. Proovimi täambä alalõ hoita nii pallo, ku võimalik ja pallo mi sisemädse reservi omma valmis hoitma. A mul ei olõ kunagi olnu tun-
nõt, et Kubija är kaos: ei kao! Ma arva, et mi tulõmi seost olokõrrast vällä. Rassõ ao om-
maki tuu jaos, et näist üle saia.

Kuimuudu ti taast aost vällä tulla plaaniti?

Küllä sa läät jo iks sinnä, kon sinno naaratusõga vasta võetas. Ku peremiis sais vihadõ näoga ussõ pääl, käänat ümbre. Mi proovimi umin inemiisin optimismi alalõ hoita ja tulla rassõst aost vällä ütenukun.

Tahami tarvita ka riigi meetmit, midä om ettevõtjilõ, ennekõkkõ turismisektorilõ lubatu. Arvami, et meil om tuu jaos tävvelik õigus. Minevä aasta statistikaammõdi teedusse perä olli mi 22. palgamasja Eesti hotelle hulgan. Tan, peräpõrgun, ku kaemi kõiki suuri hotelle. Olõmi massukultuurin hinnäst väega vastutustundlikult üllen pidänü, ei olõ umilõ inemiisile masnu ümbrigupalka. Mi ei olõ ka hotellisektorin kõgõ madalamba palgaga ettevõtõ. Olõmi pruuvnu ummi inemiisi hoita, niipallo, ku võimalik.

Midä kõnõlõsõ parhilla tõõsõ ärimche, näütises Võromaa äriklubis rahvas?

Esialgu olõ taa šokk kõigilõ. A ma arva, et äriklubin omma

RAHMANI JANI PILT

Pindmaa Aigar.

edumiile ettevõtja, kõik tulõva seost olokõrrast vällä. Usu, et kiäki ei panõ pille kotti. Olõ mitmõga kõnõlnu, oldas optimistliku, loodõtas kõgõ parõmba pääle.

Kas olõt nõun, et Võromaad pututasõ säändse kriisi veidemb, selle et olõmi veeremaa?

Jah. Ku puiõ ladvan torm murd, sis allpuul om iks rahulikumb. Ku säält, kon om elojärg parõmb, võetas kolm piirakut är, sis om tuu rohkõmb tunda ku seo, ku tan jääs üts piirak veidembäs. Mi kandi inemise omma uma elämise viie poolõst rahulikumba, pallodõl om maal elämine, omma olõman määndsegi varu, saias toimõ.

Miä om Su meelest Võromaa kõgõ tähtsamb ekspordiarikli?

Süük, midä mi tast puhtast luudusõst saami, ku sutami taad väärindä ja müvvä. Ka mi pere om inämbüse umist piimatuutist seo kriisi aigu Nopri talumeierist telnü. Võimaluisi piiren tulõ tukõ paiklikku.

Tähtsä om ka võrokõsõ kainõ mõistus ja rahulikkus. Mi sutami seod välläpoolõ näüdadä, et om ka võimalik veidembäga toimõ saia.

Kõnõldas kül pallo mõtsatüüstüst. Seo om illos, a ma ei olõ peris tuud miilt, et egä perämädse kuusistu ja pedästü piäs maaha võtma. Las jäiä ka midägi eläjlõ ja mi latsilõ.

Määndse muutusõ omma iin turismin? Kas siseturism või elävambäs minnä?

Meil Kubijal om olnu sisemist tarkust tsihti mõnõ perämädse aasta ummi tege-
miisi Eestimaa inemiisile. Mi teedüssekõgon om parhilla päält 20 000 Eesti perre kontakti, kellele mi egä kuu saada-
mi vällä uudiskirja tuu kotsilõ, midä põnvõvat mi man saa tetä. Kitämi iks Võromaa puhast luudust ja tuud, midä luu-
ja meile om andnu: süvembä järve, korgõmba mäe ja puu. Tähtsä omma kultuur, süük, ka mi inemise, kes tan tüütäse:

Pulga Jaani mõtõlus

Võrdnõ kohtlõmine

Ma olõ asjast nii aru saanu, et egal Eestimaa elänikul om õigus elädä nii, nigu timä ja tä esivanõmba omma harinu vai kohanõnu. Jänes süü parembat ja pehmembat haina, piirikupatsi tälle ei loe. Repän süü põllu pääl hiiri, kah kupatsiist vällä tegemädä (vai siski, tsigari jättä tä kupatsi manu.)

Ma olõ harinu latsõst pääst kannu pidämä. Praegust om aig, kon hulk inemiisi om vahtsõst avastanu, et kannu om võimalik pitä piaaigu egal puul. Nii veitsiviisi, et asi üle pää es kasunu.

Liinainemiisist ma saa aru, näil õks mõtõ liigus tollõn suunan, kuis uma pää är toita. Aga huvi om heränenü ka mitund liiki mõtsaeläjiil. Mõnõ ei taha umas võtta, et mul om kah õigus umma harinut eluviisi harrasta. Karistada näid inne ei tohe, kui kuritüuga ei olõ vahelõ jäädü.

Ildaaigu olõ mul mõttõvahe-
tus varõssõga. Timäl olõ huvi kanakasvatusõ vasta katõn suunan. Üts ja küländ avalik suund olõ kõüdet nisuterri-
ga, midä ma maa pääle lakja pilsõ, et kanul tsinglõmist veidemb. Tulõ vällä, et varõs mõist kah noid maast üles korjada.

Tõnõ ja mitte nii avalik suund olõ huvi kanapoigõ vastata. Tollõ kotsilõ pei ma varõsõlõ selgen võru keelen lühkü loengu (alla 10 min). Lõpun tei ma tälle ettepanõku, millest om võimatu är üteldä. Ma nimmassi är, et üts repän siski ütël är ja kutsi varõst tuud rebäst kaema. (Repän om pinkvaadiga puu küllen, nahk maan.)

Valitsus olõ õkvalt tuu hummuk kuulutanu, et muuseumide välieksponaate võit nüüd joba ilma koroonahirmulda kaema minnä. Varõs rapuf tuu pääle pääd ja linnaš minemä. Õkvalt üle mu eksponaadi.

Mul om kats-pluss-kats-säädüse asõmõl viie sekundi säädüs. Tuu käü nii: kui sul om kotun püss ja sa näet, et repän kraba su kannu, sis viie sekundi peräst piat käümä pauk. Ma olõ tuud tõisile kanapidä-
jiile kah seletänü, kiäki ei olõ viit sekundit kätte saanu. Mul hindäl lätš kah perämidse rebäsega säidse sekundit.

Mis tetä, ei olõ inämb 60aastanõ.

Urvastõ kandi kõnõlõva kivi

RAHMANI JAN

Olõmi pruuvnu sõpruga volbriaol iks üte matka tetä. Midägi nigu kisk keväjä uma naha pääl tunda saama mõtsikut heränevät luudust. Ammõtligu matkaraa meid ei huvita, innembi otsimi likõt mõtsa, kost kuiva jalaga läbi ei tulõ. Timahavanõ uurmisretk vei meid Urvastõ kandi esieräliidsi kivve mano.

Kergüisi kaeja või arvada, et kivi om külm ja ei kõnõlõ. Kõnõlõs, ja kuis viil! Seost matkast jäivä kõgõ inämb miilde kolm kivvi ummi lugudõga.

Vanapagana kivi

Uhtjärve veerest löüdse-mi üles Vanapagana kivi. Järvepiirist mõni mitre kavvõl olõva kivi löüdmi-ses teimi järvele piaaigu tsiiru pääle. Taa kivi kotsilõ kirotõdas Eesti rahvaluu-lõ arhiivi kotussõperimüse andmõbaasin niimuudu:

Kõrd tahtnu Vanapakan Urvastõ kerikut är häõtä, võtt' kivi kätte ja naas viskama Piirivariku mõtsa vee-rest. Önnõs oll' kikas kirg-nu ja kivi sadanu Uhtjärve viirde maaha. Tuust saigi hiiglasuur kivi hindäle nimes Vanapagana kivi.

Juttõ tuust kivist om viil, a säänest muudu kõnõlduna om seo luu rahvaluulõarhiivi jaos 1939. aastagal kogunu kooli-poiss Lindsaarõ Tullio Pihle-ni küläst. Järgmäne kivi viigi meid timä eloluu mano.

Lindsaarõ Tullio mälestuskivi

Koolipoiss Lindsaarõ Tullio jäigi. Taganõja Punarmee soldani tapsõva timä kodomuro pääl 8. hainakuul 1941. Üts jutt kõnõlõs, et Tullio olf uma kodo man üles tõmmanu sinimust-

KOHA PRIIDU PILDID

Vanapagana kivi Uhtjärve lõunõkaldõ pääl.

Matkaja Lindsaarõ Tullio mälestuskivi man.

valgõ lipu. Tõnõ variant om tuu, et lipu olf üles tõmmanu kiäki tõnõ, a Tullio olf võlss aol võlss paigan ja jäi soldanidõ kätte.

Olff, kuis olff, a säälsaman kodo man tä maaha tapõti.

Uma kandi inemise tei tälle 1988. aastagal mälestuskivi.

Mõõga ja võtmõga kivi

Kõgõ keerulidsemb olf üles löüddä kivvi, kon pääl mõök ja võti. Kivi jääs Villändi maan-

Mõök ja võti kihlkunnapiiri kivi pääl.

tiist paar verstä lõuna poolõ ja om Urvastõ ja Sangastõ kihlkunna piiri pääl. Arvada või, et tego om Tarto piiskopi Sangastõ mõisa piirikiviga, ristatu mõök ja võti kivi pääl omma Tarto piiskopi ja liina kaitsõpühä-kide

Peetrusõ ja Paulusõ atribuudi.

A tõnõ jutt kõnõlõs, et kivi ala omma matõtu 1905. aasta-ga sündmüisin hukkasaanu ja sümboli kivi pääl (lissas võtmõ-lõ-mõõgalõ ka rist ja kirjvõs) omma «Musta sõa mälehtüs».

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Muru

Taad nimme kand täämbädsen Eestin 347 inemist. Tuudaigu, ku priinimmi panti, kirotõdi vanan kiräviien *Murro*. Inemiisi, kink nimi om nüüt *Murro*, om meil 91. Osa näide edevanõmbist või olla nime saanu mitte *muru*-sõ-na vai talunime *Muru* perrä, a hoobis talunimest *Murru*, miä tulõ räbästikku tähendäväst maastikusõnast *murd*. 21 inemise nimes om meil ka *Murru* ja *Muro*. Viil om 39 perekunna-nime *Moro* kandjat. Tuu viimäne tulõ päämidselt Setomaalt, kon 1921 võeti õkva säändsels uma keele kujul nimme. Liivimaal panti priinimme *Murro* 19 mõisan, Eestimaa kubõr-mangun 12 mõisan. Lissas panti viil ütsikit varjantsõ *Murru*, *Morro* ja *Muro*. 1809 Kanepin sai seo nime Kruutusõ mõisa Tsahkna Piitre Märdi lask ja tütre. Sõmmõrpalu mõisa *Willemä* talun (graanulitehassõ kõrval) sai üts peremiis priinime *Wilson* ja tõnõ *Murro*.

SAARÕ EVAR

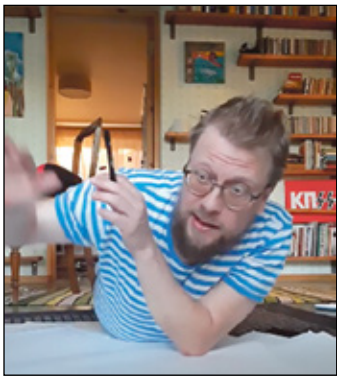
Es olõ üttegi tsariaigsõst maakunda, kon *Muru*-nimme es tegüne. Seod nimme panti peris hulga Põhja-Tartumaal, kon alus-sõs om talunimi. Tõnõ tihedämb kotus olf Mulgimaa. Kolmõl kõrral võeti nimme *Muru* eestis-tämise aigu. Ka Setomaal võeti taad ütël kõrral 1921. aastal. Sõnnu, mis nime alussõs võiva olla, om mitu. Kõgõ levinümb om *muru*, miä om tähendänu edimält määnestki haina, sõs madalat hafast haina, säääl kon sõkutas, ja tuu kaudu talu muru-päälis, miä om võru keelen väe-ga harilik tähendus. Tõnõ sõna om lõunaeesti kiili *leevämuru*. «Muru leibä» üteldäs ka hum-muguvõru keelen, kon tarõ ümb-re om *muro* vai koguni *moro*. Taa tõnõ *muru* om väega vana uurali sõna ja meile tutva soomõ keele iätüsenimest Muru Eskimo, kon tähendäs krõbisõvit raasakõisi, killukõisi, murukõisi. Lääne- ja Saarõmaal või *muru* tähendä ka muruspassä, kuklaisi pessä.

Soomõst Kařalast peri eesti kiränik lugõ võrokeelist luulõt

RAHMANI JAN

Ku lüüt internetin Youtube'in sisse sõna «Piimäpukin», tulõ ette video, kon kiränik Keräneni Mika näkku Turuneni Tommi lugõ võro keelen luulõtust ette. Keräneni Mika om Hummogu-Soomõst peri tunnõt eesti latsikiränik, kiä parhilla eläs Tarton. A miä köüt tedä Võromaaga ja kiä om Turuneni Tommi?

«Mu köüdüs Võromaaga naas pääle 1993. aastagal, ku ma tulli Soomõst uma kallimbaga Eestimaalõ. Olli sis 19aastanõ ja täüs armastust uma pruudi ja timä kodomaa vasta. Kolisimi Kafala künkide vaihõlt tasatsõ-lõ Adaverre. Kats kuud elli uma kallimbaga timä vanõmbidõ man. Huulmada tuust, et ele-ti Kesk-Eestin, kõnõlf mamma Lydia õnnõ võro kiilt. Todaaigu es mõista ma viil eesti kiiltki, a mi saimi mu tulõvadsõ ämmäga uma jutu är kõnõldus. Mamma ütelf mu kotsilõ Maki. Seo olf

Turuneni Tommi (Keräneni Mika).

väega armsa. Vannust olf mam-mal päält ütsäkümne ja mul om hää miil, et mu vanõmb tütar sai mõni aasta ildampa aia jut-tu inemisega, kiä olf sündünü iks pia sada aastat tagasi ja mis päämine, kõnõlf vanna ja uhkõt kodokiilt.

Seo olf alostus, perän om köüdüssit hulga olnu. Mu lemmikpaiga omma Urvas-tõ, Antsla, Kanepi, Sännä ja Lüllemäe, säääl omma mul uma inemise. Võromaal tunnõ hin-näst väega häste. Kuntliganõ

maastik ja elo-olo omma nigu mu kodokandin Ida-Soomõn. Ka huumorimiil om üttemuudu, nii miihil ku ka naisil.

Turuneni Tommi sündü viil mõnõ aasta iist. Seo om mu vařonimi, kirotu seo nimega kitee keelen, miä om mu kodo-murrõ. Et Contra om mu sõbõr, paki tälle vällä mõnõ luulõtusõ ria-alodsõ eesti keeli ja palssi võro kiilde panda, ku tälle veidükesegi miildüs. Üts mu hindä lemmikluulõtus om sää-ne, kuis ma tahas Puutiniilõ kõ-nõlda tuust, et mu vanaesä talost jäi puul Vinne poolõ pääle. Ku ma kõrd elon piäs timäga kok-ko saama, olõs ummi vanaessi nimel poliitilidsõlt konkreetne.»

Paar vällävõtõt tuust Turuneni Tommi Puutini-luulõtusõst:

kolm sata hektääri sjoõ om puul / vana-vanõmbidõ talost miä jäi Soomõ poolõ /-/- kolm sata jäi piiri taadõ / Põhja-Kařalan /-/- kinä olõssi nätä ti näko / avvostõt pre-sident / ku ma küsüssi mink vasta ti tuu vaihtasi / ku saasi

Hüvä nõu

Hädä ots iks inemist. Säitsmes jago

Luudusõst saadu hädä

Pini purõminõ

Ku pini vai kass purõ ja uma-nik um nätä, sis piät küsumä umanigu nimme ja aadrõssi. Tuud um vaia, et eläjäl saasi 10 päivä silmä pääl pitä. Ku 10 päävä peräst um elläi terve, ei piä kannahantanulõ maru-tõvõvastast süsti tegemä. Ine-misega seeni viil midägi ei juhtu. Eläjide purõmishaava läävä inämbältjaolt põlõtikku. Parõmb olõssi minnä näidega arsti mano. Arsti man täüde-täs nakkuskabineti papõr, kohe um vaia märki ka andmõ uma-nigu kotsilõ. Sis um hää, ku nimi ja aadrõss umma tiidä.

Tsusat haav

Ku olõti saanu haava vai mille-gagi kätte vai jalga tsusanu, sis um oht saia teetanusõnakkus. Latsõ, kes umma kõik uma vaktisiniirmise sündümisest kooni 16. eloaastani kätte saanu, umma kooni 26. eloaastani (üten arvatu) teetanusõ vasta är vaktisineeritü. A kes umma joba üle 26 aasta vana, nuu piät vahtsõst teetanusõ anatoksiini süsti saama.

Puuk

Ku levvät uma iho päält puugi, kes jo suist pite naha külen kõvva kinni, sis edimäne asi um tä vällä käändä. Kõgõ pa-rõmb um tarvita klemme vai apteegin müügil olõvit puugi võtmisõ pintsette. Ku midägi käeperäst ei olõ, sis aja puugi-lõ naha lähküst küüdse taadõ ja tõmba är. Tuu, ku mõni suis sisse jääs, um väikumb kařo, ku puuk kavvas verd imemä jääs. Suisõ peräst ütsindä ei piä tohtri mano minemä, tuu kuios esi är ja satas vällä.

Rästigu salvaminõ

Ku saati rästigu käest salvada, sis tulõ haigõ kotusõ pääle kül-mä panda ja õkvalt tohtri mano tervüsekontrolli minnä.

Hüürläse tsuskaminõ

Ku hüürläne tsuskas, sis nuu, kes umma muido kah allergi-lidse, piät õkvalt tohtri mano minemä. Muido võiva saia eloohtligu anafülaktilidsõ šoki.

Mehilädse tsuskaminõ

Ku mehiläne tsuskas, sis tulõ lihtsäle külmä pääle panda.

Hainakihvtitüs

Väiku latsõ topva kõiki asjo suuhtõ. Kül puu- ja lillilehti ja hainakõrsi, millest mõnõ võiva kihvtidse olla ja allergiat tekü-tä. Ku um nätä suu ümbre pu-nõtust vai lätt lats üle iho kuplõ täüs (nigu olõssi nõgõsõkõrvõ-tus), sis tulõ timäga kipõstõ tohtri mano minnä.

URMI AILI

Tsiko kaemah. Tükk kolmõh jaoh

ORASSONI ELMET

Seo om parahalõ nii tõtõ lugu, ku üte jahimehe juttu usku saa.

Miis tahte kaia, kuis mõts-tsikol söödäkotusõn käimine om. Mõtõl, et jätt auto kavvõmbahe ja kõnd viimätsse kilomeetri onni mano. Sai peräle ja naas uutma. Tsiko es näü koskilgi. Ummõtõgi süv-va olf pantu ja jäle kah olliva.

Läts sis tagasi ja nägi: tsia olli tulnu hoobis muialt, ku oodõtu, võtnu mehe lõhna tiiraa päält üles, nuhknu, kohepoolõ minnek, ja sis tagasi käändü. Selge.

Tõsõl kõrral miis mõtõl, et om kavalamp. Võtte jalgratta üten, sõite tuuga onni mano. Et jalajäle lõhna tiiraa pääle maaha es jäänü. A tsiga tul- le iks tiirata pite, lõudse ratta päält maaha tulõgi kotusõ, nuhksõ takastpuult onni redelinä vällä. Sai lõhna kätte, käändse ümbre ja läts är.

Kolmandal kõrral läts miis kimmä pääle vällä. Jätte auto kavvõlõ, sõitõ rattaga onni- ni ja hüpäs ökva redeli pääle. Tõmmaš redeli ja ratta mõlõmba hindä mano üles, et tsial olnu es midägi suu- rõmbat nuhki. Seokõrd tsia iks tulliva, teivä tsõõri pääle ja jäivä kavvõmbahe võssu vahtma ja nuhkma. Platsi pääle es tulõ kõrraga kedägi.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Olle nätä, et pidävä plaani. Kafast nügiti vällä kõgõ näs- säkämp väiko tsiga, tassakõis- tõ kõndsõ tuu platsi pääle ja naas süümä. Käändse iks ütte

ja tõist lõvvapuult maaha, et parõmbahe suurõmbit suutäü- si ahmi. Tõsõ vahtsõva pikkä aigu võsust, kuis om, ja perä- kõrd tulliva sis kah ku sõavägi

rivih. Ja iks nii plaani perrä ja pimme pääle, et eski ku mehel püss üten olnuki, ei olõs midägi tetä saanu. Eski pilti es saa.

Korsnapühkmine

Olff üts riidene päiv. Esäl olf sälg haigõ ja tuu es saa min- nä korsnat pühkmä. Ma ütli, et ma esi lää, mis tuu sõs um, kül ma toimõ saa. Ega tuukõrd es olõ mäantsitki korsna pühkmi- se riistu. Esäl olf mõtsast tuu- du väikene kuusõkõnõ. Ladva külge köüdeti nüür ja tüve- puulsõlõ otsa raskus. Mul olf sälän ratasklõss-undruk, ega sõs es olõ viil moodun naisil pikä püksi. Võtsõ uma kuusõ ola pääle ja naksi katusõ pääle ronima. Oh põrgut, ku ma sin-

nä katusõhafa pääle sai – kus sõs tuul mu undrukuga mæng- mä nakaš! Undruk olf mul roh- kõmb pää pääl ku sääll all. A ega ma tuuperäst tüüd tegemäldä es saa jättä. Äkki kuuli, et üts miis hõigaš alt: «Jõudu, preilna, kül teil om illus tagumik!» Ma käändse hinnäst ümbre ja kärä- ti: är vahtku midägi, vanamiis, võit silmänägemisest ilma jäiä! Ma esi mõtli, et las tä no vahis, ku tä viil siiämaani ei olõ naasõ tagumist puult nännü. Ja ma tei üks umma tüüd edesi.

PLESCHI AINO

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säänd- se siia vällä valinu.

Rohopoodin

Seo om periselt sündünü lugu, midä Jüri esi poodi man vorsti- autot uutõn kõnõl.

Jüri läts naabrimehe Eeduga liina, naksiva ütenkuun puutõ piten käümä. Ku kõik ostu olli tettü, lätsi nä viil kalapuuti, mis olf Tartu uulitsan, ja tõsõlpuul uulitsat olf rohoppuut.

Ku nä kalapoodist vällä tul- li, üteli Jüri, et tä piät apteegin kah käümä, et utku Eedu tedä tan. Eedu üteli, et ku tä joba apteeki lätt, ostku tälle sis kondoomõ kah.

Jüri läts rohoppuuti sisse, tull jupi ao peräst trepi pääle vällä ja hõigaš Eedulõ tõsõlõ poolõ uulitsat: «Eedu, mis su naasõ putsi nummõr om?!»

Eedu süläs maaha ja kak- saš minekit. Inemise, kes sääll tuudaigu müüdä trehvsä mine- mä, kaiva Jüri pääle pahatsõlõ, a tä es tii tuust vällägi.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Üräski tüühuun.

Tossu Tilda pajatus

Lambaralli

Seo mälehtüse kõnõl mullõ lellätütär Öie umast latsõpõl- võst. Tä olf sis säitsmeaastanõ ja veli kolm aastat noorõmb.

Imä saatsõ latsõ lambakarja. Latsõ tuli uma tüüga häste toi- mõ. A ütškõrd päsli lamba latsi leeväkoti mano ja seivä võiu- leevä är. Latsi miil olf väega hallõ.

Üts lammas tull tagasi, luut- sõ viil söögipoolist lõudä. Nika

ku tä leeväkoti kallal pussõrd, pand latskõnõ tälle uma kuhti ümbre kaala ja nõpsi kinni.

Lammas läts joosuga tõisi mano, a lamba hiitü seldsilid- se mundrit näten ja panni kah juuskma. Alas lambaralli, mil- lele es paistu lõppu.

Peräkõrd päsli nõps vallahõ ja kuht pudõni maaha. Väsünü olli lamba ni lambakafusõ, kes pidi üten juuskma, et kari lakja es juusknu.

TOSSU TILDA

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: JÜRIPÄIV

Avvohinna saa LIIVARU LUISA (9) Vahtsõst-Saalussõst.

Panõ' tegosõna' eesti keelest võro kiilde ja täüdä' är' ristsõna! Abis om eesti-võro sõnaraamat: võrosõna.ee. Tummõmbist kruudukõisist saat teedä' viil üte tegosõna.

